

Човек – биће дијалога¹

Свака књига Ђуре Шушњића много значи чак и за веће културе од наше. Сва су његова дела, за мене, била аутентична, изазовна и подстицајна. У њима сам налазио мисли и идеје за које је мој дух био пријемчив, некад и свој сопствени израз. То је случај и са овом његовом најновијом књигом *Дијалог и толеранција*, која, по много чему, надмашује све претходне. Доживео сам је и разумео као својеврсни credo, молитвеник и аутобиографију Г. Шушњића, затим као козистетну теорију о дијалогу, али исто као и духовни, морални и интелектуални пркос једном несрећном времену, једностраном и догматском мишљењу, мржњи, насиљу, рату, егоизму, фанатизму и тоталитаризму.

О дијалогу и толеранцији је написано много књига али мени није познато дело које на овакав начин – свестран и целовит – говори о овим проблемима. Ова књига из посебне перспективе и са нових теоријских полазишта расветљава овај про-

¹ Излагање на трибини Дома омладине, Београд, 21. 12. 1994. године о књизи Ђуре Шушњића *Дијалог и толеранција*.

блем којим се у наше време муче многи. Да би се она оценила и сагледали њени домети, теоријски и практични, неопходне су нове студије о њој. Свако њено поглавље је оригинално и значајно и заслужује посебну пажњу. Због недостатка времена скренућу пажњу само на неке идеје које се кроз њу провлаче, пре свега на онтолошке и антрополошке предпоставке за дијалог и толеранцију. Реч је заправо о једној персоналистичкој онтологији и антропологији.

Човек је, за Шушњића, личност, комуникативно биће, биће дијалога, разговора, сарадње, садејства, саодноса и то како у хоризонтали тако и вертикали. То није његова природна датост, већ првенствено задатост, циљ који треба остварити да би се реализовала пуноћа личне егзистенције. Човек по својој природи има урођени, често и патолошки, страх од другог и *различитости*, који мора да превазиђе да би стигао до пуноће личног идентитета. Зато Шушњић и не говори о човеку и апстрактној људској природи већ о *личности* и *заједници* (другом), користећи Буберову терминологију ЈА–ТИ који се међусобно условљавају и прожимају. Личност (ЈА) је овде *релациони* појам. ЈА које предпоставља ТИ као неопходно-

ст. Без оног ТИ нема ни ЈА. ЈА и ТИ су у сталној међусобној вези и релацији. ТИ је друга половина ЈА. Други је моје друго ја.

Љубав и *слобода* су две основне покретачке силе и претпоставке смисленог дијалога и сусрета са другим. Ово је друга, кључна теза, која се провлачи у овој књизи. Љубав нас тера да изађемо из себе и да се саживимо са не-ЈА, са другим. Њом се ослобађамо окова и урођеног страха од другог и различитости. Док год не схватимо да нам је други (Бог, појединац, народ, култура, цивилизација, религија...) неопходност који нам даје пуноћу личног идентитета и живота, док год не волимо другог (друге) нема плодног и истинског дијалога, додира и сусрета. Ако и постоји он се води ради њега самог или пак због неког површног интереса, где, кад се он оствари, дијалог најчешће престаје, све једно да ли је реч о дијалогу између човека и Бога, човека са смиреном, са природом, науком, историјом, другим.

У Шушњићевој антропологији дијалога могу се препознати многе идеје хришћанског персонализма, посебно, западног типа. Његово поновно оживљавање је веома битно јер се хришћанском персоналистичком онтологијом и ан-

тропологијом превазилазе једностраности индивидуализма и колективизма, теоцентризма и антропоцентризма. Наша епоха питање *другог* намеће као фундаментално филозофско питање.

Данас се често говори о екуменском и међурелигијском дијалогу. Многи сматрају да од њега зависи будућа судбина света. Зато јачају његови поборници али и противници. До сада су идентификоване многе препреке које тај дијалог успоравају или спречавају: доктринерне, историјске, културне, цивилизацијске, политичке, социјалне, етнопсихолошке, идеолошке. Међутим, веома се мало говори о *конфесионализму*, који данас потреса хришћане Запада и Истока, и *репаганизованог свести*, као феноменима који екуменски дијалог чине немогућим или јаловим. Једно ми се питање дуго намеће: нису ли конфесионална и религијска свест по својој природи антидијалошке? Бојим се да јесу. То значи да се треба ослободити конфесионалног мишљења које је увек израз паганске и природно-религијске свести, да би екуменски дијалог био могућ. Конфесионализам и религијски неопаганизам се могу превазићи, не и у потпуности укинути, успостављањем нове онтологије и антропологије,

или, васпостављањем аутентичне хришћанске визије Бога, света и човека која је изразито персоналистичка. Треба се уздићи од нивоа индивидуе и природне религијске свести до нивоа *личности и црквеног* мишљења и свести, до живог и свеобухватног, личносног и егзистенцијалног ЈА–ТИ–ОИ односа. То је, разуме се, немогуће без љубави, слободе и подвига.

За књигу Ђуре Шушњића, *Дијалог и толеранција*, може се рећи, без претеривања, да на један потпуно нов и оригиналан начин прилази овим проблемима који толико муче савремени свет, те зато представља велики узлет и стваралачки преображај наше филозофске, социолошке и антрополошке мисли. Она сигурно открива визију и перспективу, поуздан пут којим треба ићи да би се стигло до плодотворног дијалога међу људима. Наћи се на том путу и њиме ићи није ни мало лако. Неопходан је коренити "обрт" целог нашег бића. Треба конституисати нову метафизику, нову антропологију, школу, образовање, културу, како би се створило у пракси оно што се данас само прокламује, што није једноставно и лако. Историја није само мистерија преображаја и спасења човека, већ истовремено и трагедија палог

човека, трагедија греха. Зато би била утопија очекивати да ће се икада у њој остварити хармонија и савршена равнотежа између ЈА и ТИ, између различитих људи, култура, држава, нација, цивилизација, полова и религија. Па, и поред тога, хтење и тежња за дијалогом, међусобним поверењем за укрштањем различитости, које су комплементарне, је наш стални задатак од којег не треба одустати, чак и онда, кад не даје жељене резултате.